

Білецька Олена Давидівна

здобувач ступеня PhD за спеціальністю 053 «Психологія»
кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету,
Рівне, Україна
ORCID ID: ID 0000-0002-9447-4455

Корчакова Наталія Вікторівна

доктор психологічних наук, професор
кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету,
Рівне, Україна

КОНСОЛІДАЦІЯ ДОВІРЧИХ СТОСУНКІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У багатоаспектній сукупності освітніх завдань набуває особливого значення завдання забезпечення комфортного самопочуття здобувачів вищої освіти, що значною мірою залежить від рівня задоволення потреби у позитивних стосунках з однолітками, побудованих на довірі. Довіра є не лише чинником зближення (товариського, дружнього, інтимного) молодих людей, але й зумовлює переживання позитивних емоційних станів, допомагає адаптуватись до умов освітнього середовища.

Як зазначає Д. Лисенко, «довіра є системоутворюючим чинником спільності «Ми», тобто необхідною умовою встановлення зв'язку між людьми» [3, с. 135]. Більш того, вона впливає на якість цього зв'язку, забезпечуючи людині можливість для орієнтації у системі відносин та виявлення у них свого статусу.

Довіра є неодмінним виміром професійного становлення особистості майбутнього педагога, оскільки він має бути готовим до організації партнерського спілкування учасників освітнього процесу, що базуються на щирості і чесності, сприяють зміцненню в учнів віри у себе та в навколишній світ. Водночас вона є виміром конкурентоспроможності особистості, котра за її наявності відчуває себе більш комфортно і впевнено у стосунках з навколишніми людьми.

Значущість феномена довіри зумовила науковий інтерес багатьох дослідників. Аналіз сутності довіри здійснюється переважно у контексті тих явищ і процесів, тих відносин, у яких вона виявляється. Зазначений феномен вивчають у контексті довіри до світу (Е. Еріксон), до себе (Д. Бразерс, А. Бандура, Т. Зелінська, Ф. Перлз) та до інших людей (К. Роджерс, Т. Ямагаші). Науковці приділяють багато уваги вивченню довіри у людських стосунках (Н. Василець, Г. Джонс, С. Джулард, Д. Гамбетта, Н. Єрмакова,

В. Казмиренко, В. Кравченко, Д. Лисенко, В. Москаленко, В. Семиченко, Г. Циганенко, Я. Чаплак, Г. Чуйко, Н. Яремчук). Актуальною у контексті розвитку особистості професіонала є думка про те, що довіра є складовою особистісної ідентичності (О. Ічанська), соціальним ресурсом особистості у взаємодії з іншими (Р. Патнем, Ф. Фукуяма, П. Штомпка), її соціальною настановою (А. Хурчак) і неодмінним аспектом психічного здоров'я (В. Хабайлюк), належить до основних підвалин духовного розвитку особистості (Л. Міщиха, В. Москалець), збудником її духовного потенціалу (З. Карпенко).

Очевидно, що такий розгалужений спектр проявів довіри зумовлює розмаїття її трактувань. Серед них нашу увагу привернуло широке за значенням трактування, запропоноване В. Кравченко, – авторка вважає, що сутність довіри полягає «у здатності людини апріорі наділяти явища і об'єкти навколишнього світу, а також інших людей, їх майбутні дії і власні діяння ознаками безпеки (надійності) і значущості (цінності, вагомості)» [2, с. 56].

Водночас варто погодитись з думкою, висловленою Я. Чаплаком та Г. Чуйко, про те, що довіра у стосунках людей (міжособистісна довіра) – це ставлення до іншої людини «як до вартої нашого очікування, що вона віддасть перевагу співпраці та стосункам, всупереч можливості зашкодити довіряючому», що виявляється у вірі у надійність та відповідальність іншого, його готовність дотримуватись даного слова [5, с. 36], є основою для довіри до себе і до світу [5, с. 37].

Як свідчать результати досліджень учених (І. Антоненко, Г. Заболотна, А. Купрейченко, І. Ларкіна), довіра виконує важливі функції у морально-психологічній регуляції стосунків людей та їхньої поведінки – передусім забезпечує їх надійність, сприяє психологічному зближенню та психологічному розвантаженню. Вона зумовлює певний рівень комунікації між суб'єктами спілкування та перцептивні установки щодо сприйняття й оцінки себе та інших людей, забезпечує оптимальну взаємодію ними, сприяє їхній інтеграції та ефективній діяльності, дає змогу прогнозувати подальші стосунки, створює підстави для позитивних і стабільних відносин, знижує рівень їх напруженості.

Довіра, що є ознакою взаємного визнання партнерів зі спілкування, стає передумовою для формування особливого виду передбачуваних і надійних стосунків – довірчих, які характеризуються вірою у чесність, щирість, порядність, обов'язковість партнера, визнання його значущості.

Наявність таких стосунків у студентському середовищі є вагомим чинником успішного навчання студента, що відбувається у партнерській взаємодії з іншими студентами як взаємопідтримка і безпосередній обмін результатами навчальної діяльності.

Водночас довірчі стосунки сприяють виникненню впевненості у соціальній та емоційній захищеності здобувачів освіти, викликають переживання суб'єктивного (психологічного, фізичного, духовного,

соціального) благополуччя, у зв'язку з чим позитивно впливають на психологічне самопочуття юнаків та продуктивність їхньої діяльності, що є підставою для оптимістичного прогнозу стосовно їхньої майбутньої професійної продуктивності, відтак – забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці.

Конкурентоспроможність випускника, яка виявляється у порівнянні з іншими (які виконують аналогічні трудові дії та операції) у його перевазі щодо виявлення значущих для певної установи «якостей, властивостей, результатів власної трудової діяльності» [1, с. 9], формується під впливом багатьох чинників, серед яких – уміння працювати в команді («організувати членів команди, планувати власну діяльність та діяльність команди; мотивувати дії інших, співпрацювати з людьми; сприяти успішній пізнавальній професійній діяльності за допомогою позитивних емоцій); бути комунікативним (викликати захоплення, симпатію, впливати на людей на емоційному та підсвідомому рівні; бути відкритими для нового досвіду; вміти відстоювати власні погляди, свою позицію)» [1, с. 8]. Тобто йдеться про партнерські взаємозалежні відносини фахівців у сфері ділової активності, які втілюються у формі довірчих стосунків один з одним.

У цьому випадку довіра є проявом соціальної зрілості особистості, її соціальної компетентності, що виникає у результаті розвитку перцептивних здатностей та певних особистісних якостей, передусім відкритості, відповідальності, доброзичливості і доброчесності. Вона стає тим ресурсом, який дає змогу учасникам стосунків продуктивно взаємодіяти, не вдаючись до взаємного контролю.

У зв'язку з цим викликає інтерес пропозиція Т. Траверсе та С. Чуніхіної щодо необхідності консолідації стосунків довіри в освітньому середовищі. Розглядаючи цей процес у контексті реалізації освітніх реформ, авторки відносять до основних шляхів зміцнення таких стосунків формування настановлень, що призводить до усвідомлення важливості відповідальності, послідовності та чесності їх учасників; формування компетенцій стосовно ненасильницького спілкування, надання допомоги, забезпечення зворотного зв'язку, емпатійного слухання, саморегуляції, «самоставлення і самосприймання учасника взаємодії як компетентної, самоцінної особистості, здатної до самоконтролю і розвитку» [4, с. 218-219]. Неабиякого значення набуває якість взаємодії педагогів зі студентами, позбавлена надмірного контролю, відкрита для інновацій, емпатії, підтримки і допомоги.

Таким чином, можливий висновок, що успішність професійного становлення конкурентоспроможного фахівця педагогічної сфери залежить від його здатності будувати довірчі стосунки з людьми. Основними психологічними засобами розвитку цієї здатності є сприяння когнітивному осмисленню та інтеріоризації морального сенсу довіри, підвищенню соціальної компетентності та формування довірчої культури взаємодії учасників освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бикова В. О. Компонентно-структурний аналіз феномена «конкурентоспроможність фахівця». *Вісник Дніпропетр. ун-ту ім. Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2012. № 1 (3). С. 5–11.
2. Кравченко В. Особливості дослідження довіри у соціально-психологічному дискурсі. *Психологія і суспільство*. 2012. № 2 (48). С. 52–57.
3. Лисенко Д. П. Психологічні особливості формування довіри в міжособистісних відносинах. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 4. Т. 1. С. 135–139.
4. Траверсе Т. М., Чуніхіна С. Л. Стосунки довіри і сприйняття громадськістю освітніх реформ. *Наукові студії і з соціальної та політичної психології*. 2020. Вип. 46 (49). С. 210–220.
5. Чуйко Г., Чаплак Я. Міжособистісна довіра як передумова партнерських стосунків між людьми. *Psychological Journal*. 2020. V. 6. I. 1. С. 29–39.

Боднар Оксана Степанівна

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна

ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ЕЛІТНОГО МЕНЕДЖЕРА

Реформування загальної середньої освіти ставить великі завдання, оскільки для зміцнення нашої державності необхідна значна частина еліти. Дослідження стверджують, що достатньо 4% еліти для того, щоб держава могла мати високий імідж. Україна займає 4 місце за рівнем інтелекту у світі, тобто має усі можливості володіти великим відсотком еліти. Проблема виділення еліти у суспільстві носить соціально-філософський характер. Платон ділив суспільство на правителів-філософів, воїнів-охоронців та простих людей. Кант вважав, що суспільство можна ділити на геніїв, талановитих та ретельно старанних. Нині важливість проблеми доводить той факт, що з'явилась галузь *елітологія* і наука *елітознавство*. Об'єктом вивчення *елітознавства* є адміністративно-управлінська еліта.

Менеджмент формування конкурентоспроможної еліти спирається на фундаментальні роботи зарубіжних учених, таких як: В. Парето, Г. Москі, Й. Шумпетера, Дж. Сарторі, Д. Рімена.

Зокрема, В. Паретто ділив суспільство на керуючу еліту та керовані маси, обґрунтовуючи такий поділ нерівністю індивідуальних особливостей людей.